

ПУБЛІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ

Ю. А. Мицик
доктор історичних наук
Національний університет
“Кієво-Могилянська академія”

З АРХІВУ МИТРОПОЛИТА ТИМОФІЯ (ЩЕРБАЦЬКОГО)

Київський митрополит Тимофій (Щербацький) (в миру Тихін Щербак) народився в 1698 р. у м. Трипільлі на Київщині в міщанській сім'ї. У 1706–1725 рр. вчився в Кієво-Могилянській академії, після закінчення якої прийняв чернечий постриг. У 1728 р. його було висвячено єромонахом, він служив писарем при митрополичій кафедрі, був ігуменом деяких важливих монастирів (Спасо-Преображенського Мгарського в Лубнах, Свято-Михайлівського, Видубицького та Золотоверхого в Києві), архімандритом Кієво-Печерської лаври. Був висвячений на Київську митрополію у 1748 р., а у 1764 р. його було призначено митрополитом Московським та Калузьким, і він перебував у Москві до самої смерті. Тимофій (Щербацький) виявив себе як талановитий адміністратор, культурний діяч, покровитель Кієво-Могилянської академії¹.

Його архів зберігся досить повно, уникнувши тяжких пожеж, які майже повністю знищили спадщину його попередників. Основна частина цього архіву зберігається в Інституті рукопису (далі – ІР) Національної бібліотеки України ім. Вернадського (далі – НБУВ) і є описаною в загальних описах², але справа з його публікацією є набагато гіршою. Ще в дореволюційну добу розпочалася публікація документів архіву, але в радянський час робота у даному напрямку майже не проводилася. Між тим, у його складі знаходиться маса документів, які глибоко висвітлюють не тільки церковне, але й культурне, наукове, суспільно-політичне життя України та деяких сусідніх країн XVIII ст.

Це яскраво видно на прикладі хоча б одного рукопису (№ 930) з митрополичого архіву Тимофія (Щербацького), у котрому зібрані документи переважно за 1754–1755 рр. Характерно, що чимало з них стосуються Правобережної та Західної України, Білорусі, на-

віть Прибалтики. Хоча Київська митрополія під тиском Московського патріархату з кінця XVII ст. послаблюється, дробиться, перетворюється на рядову єпархію у складі Російської Православної Церкви, русифікується, однак, як свідчать документи архіву, ще у середині XVIII ст. вона виявляла значний вплив на церковне життя згаданих регіонів.

Десять документів з рукопису № 930 наводяться нижче. Вони стосуються й Гетьманщини, й етнічних українських та білоруських земель, які знаходилися під владою Речі Посполитої, а також Латвії.

Насамперед вкажемо на документи № 1–3, які стосуються особи видатного церковного і культурного діяча України та Сербії XVIII ст. Михайла (Козачинського) (1699–1755). Останній період свого життя (1748–1755) він був архімандритом Свято-Троїцького монастиря у Слуцьку – родовому гнізді князів Слуцьких, а потім – Радзівіллів. Тут наводиться надіслана в Київ через намісника монастиря св. Іоанна Предтечі о. Інокентія (Болдишевського) копія оригінального листа Козачинського до коменданта слуцької фортеці де Мільба (№ 1). Власник Слуцька – князь Єронім Радзівілл запідозрив у вчинках слуцького міщанина, ремісника Василя Шаповала, (шаповал – це означення професії згаданого Василя, яке перейшло у прізвище), який перебував у монастирі св. Іоанна Предтечі у Грозові, намір уникнути рекрутського набору. Князь явно перевищував свої права уже тим, що звелів постригати в ченці тільки поповичів, заборонивши це робити щодо міщан та селян. Козачинський опинився у дуже складній ситуації. Прагнучи не псувати добрі відносини з князем і не порушувати свою присягу Речі Посполитій, він звернувся до слуцького коменданта, щоб той арештував і привів до Слуцька згаданого Василя, що й було виконано. Такі дії з боку влади викликали обґрунтований протест ігумена монастиря о. Антонія (Дзйортки), який у своєму листі до митрополита (№ 2) підкреслював, що міщанин Василь протягом 5 років готувався до постригу, що такі дії з боку влади завдають шкоди Церкві, бо у такому випадку “ніхто не зважиться приходити до нашого монастиря для прийняття чернечого постригу”. Майже одночасно скаргу о. Антонія на Михайла (Козачинського) підтримав ігумен Свято-Духівського монастиря у Вільні Сильвестр (Добриня), але, судячи із запису митрополичого канцеляриста, Тимофій (Щербацький) взяв у даному випадку сторону слуцького архімандрита.

Білорусії стосуються три листи з наведених нижче (№ 9, 10, 6). У першому з них міститься клопотання братії Богоявленського

монастиря у Кутеїні під Оршею до митрополита Тимофія. Цей монастир був заснований у 1627 р. у часи митрополитства св. Петра Могили (1632–1647) його сподвижником князем Богданом Стеткевичем (дочка останнього, Олена, стала дружиною гетьмана Івана Виговського). Ченці повідомляли про смерть їхнього ігумена Михайла (Кобринця), яка сталася 13.08.1755 р. за ст. стилем, про його похорон; про обрання нового ігумена, котрим став єромонах Геннадій (Дерешкевич), якого ченці просили затвердити. Дуже важливим є повний список монастирської братії, що наводиться наприкінці листа. Невелика кількість ченців підтверджує факт занепаду монастиря, вже позбавленого могутніх покровителів. Наступний лист, писаний вже ігуменом Тупичівського монастиря, що на Мстиславщині, присвячений надісланню Щербацьким богослужбових книг. Він засвідчує важливу роль Київської митрополії в розвитку українсько-білоруських культурних зв'язків. Близьким за змістом є документ № 5, у котрому ігумен Берестейського монастиря єромонах Спиридон (Гриневич) сповіщав київського митрополита про купівлю двох скринь богослужбових книг, виданих Священним Синодом. При цьому він просив митрополита видати належний паспорт, щоб вивезти книги та інші речі без мита через тодішній кордон між Російською імперією та Річчю Посполитою.

Ціла група документів рукопису № 930 стосується і відносин Київської митрополії з Марковським монастирем. З них подано нижче тільки один документ. Його автор, ігумен Йоакимт (Пелкинський), звертався до єромонаха Філарета, котрий служив у братській церкві у Ризі, подаючи пораду у фінансових справах. Уже один цей факт вартий уваги. Цей документ є також цікавою пам'яткою епістолярного жанру. Тут автор яскраво описує якогось Петра Кяшевича („непоштину губу”), котрий образив його (“а що мене називав жидом, то дістав від мене раз посохом”). Ігумен образно описує цього Кяшевича, спираючися на народні приказки: “пес широко (роззявляє пащеку) проти ясного сонця; (але) пес – псом, а сонце – сонцем залишаються”.

Надзвичайно цінним є документ № 8, який, зокрема, стосується знаменитого Свято-Онуфріївського монастиря в Яблочині (Холмщина), заснованого ще у 1498 р., а також тяжкої ситуації православних на Холмщині та Підляшші – найзахідніших українських етнічних землях, де особливо сильним був тиск з боку католиків. Драматичною ілюстрацією до цих подій є історія студента Себастьяна Оксентовича, уродженця Дорогичина. Під час його навчання у

Києві його батьки перейшли в католицизм. Коли ж студент прибув на канікули додому, скориставшись okazією, то опинився під сильним тиском рідні, яка прагнула, щоб і він пішов тим же шляхом. Однак, незважаючи навіть на батьківське прокляття й позбавлення спадщини, студент залишився у вірі православної, і ігумен Свято-Онуфріївського монастиря Касіян клопотався за нього перед митрополитом, і той взяв студента під свою опіку. У цьому ж збірнику є ще одне цінне джерело до історії Києво-Могилянської академії. Це клопотання студента “Могилянки”, вже священника, котрий просив його призначити на парафію в м. Китайгороді Царичанської сотні Полтавського полку. Нижнє Поорілля, котре входило в козацькі часи до Полтавського полку, а нині перебуває у складі Дніпропетровської області, є чи не найменш дослідженим регіоном Гетьманщини, і тому дана звістка має особливу цінність. Відзначимо, що в ході опрацювання деяких інших матеріалів архіву митрополита Тимофія (Щербацького) нами встановлено ще понад десять імен спудеїв Києво-Могилянської академії 30–50-х років XVIII ст., котрі були вихідцями з Царичанки, Китайгорода, Могилева, а також Келеберди, Маячки, Нехворощі, Орлика. Особливо цінним є фундаментальний рукопис, у котрому містяться списки студентів Києво-Могилянської академії за 1736–1758 рр. із зазначенням їхнього віку, походження, місця народження. Тут бачимо вихідців з усіх кутків України і з-за її меж (Білорусь, Росія, балканські країни), представників усіх без винятку класів та соціальних станів українського суспільства. Ці матеріали давно заслуговують на повну публікацію. Тут же наведемо дані тільки з першого аркуша рукопису, де вміщені відомості про студентів за 1736/37 навчальний рік. Дані зафіксовані по відповідних графах: “Имя и прозвание”, “літа от рождения”, “откуда и каких родителей”, „какого учения”.

Звичайно публікація тільки десятка документів з архіву київського митрополита Тимофія (Щербацького) є лише краплею в морі. Тим не менш, і вони дозволяють збагатити джерельну базу і, сподіваємося, привернуть увагу до архіву Тимофія (Щербацького) і прискорять його повну публікацію.

¹ Києво-Могилянська академія в іменах.– К., 2001. – С. 600–602.

² Див. напр.: Києво-Могилянська академія в документах і рідкісних виданнях з фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського : Каталог.– К., 2003.– Вип. 2.

³ ІР НБУВ, ф. 160, № 930.

№ 1

1754, вересня 18(7). – Слуцьк. – Лист слуцького архімандрита Михайла (Козачинського) до коменданта слуцької фортеці де Мільба.

“Копія.

Wielmożny mnie najosobliwszej mści d(obro)zieju.

Jestem jedyną osobą na wiek mój zaprzysięzony jestem, abym służył wierności służby j. o. ks. j. mści Hieronimowi Radziwiłłowi W. kstwa Litt. chorążemu wielkiemu tak też i całej Rzeczypospolitej, w tym przysięgłem jeszcze w Kijowie, bo tego sama błahoczestywaja wiara potrzebuje ex exchi viva exerpit, a że wiem, że niektórzy obywatel słucki rzemieśnik szapował, imieniem Bazylj, pod czas wyboru w kadety albo też w żołnierstwo uciekał z Słucka, teraz się kryje w monasterzu ś(wię)tego Jana Hrozowskim w Hrozowie, jakoby chcąc obligowany od j. o. ksdzia j. mści, abym mieszczańskich i chłopskich dzieci nie przyjmował, oprócz popowiczów. Tedy jak najuniżenie upraszam w. m., m. w. m. p. d., abyś według ordynansu już dawno wydanego od j. o. ks. j. mści, zaraz a zaraz pięć albo sześć kozaków iłe tak się(?) w.w.mści dzwi podoba, posyłał do Hrozowa, do monasteru ś(wię)to-Jańskiego i tego szapowała słuckiego rodzimca Bazyłego imieniem, wziął i do Słucka do dalszej woli j. o. ks. j. mści przeprowadził w kłodach jako zmiennika panu swemu dotrzymał i ... nie według przysięgi mojej doniowszy, jeżeli to nie uczynisz, będę miał excuze przy j.o.ks.j.mścią, ale tak spodziewam się, że interesów pańskich nie zechcesz zaniechać, bo tyż i ja ich pilno pilnując pleno cultu a wenerowano pizzeię(?).

Wiel. j. mc pana i dzia najniższy sługa Michał Kozaczyński, arch. Słucki.

Z archimandryi 1754 r. 7bra 7 d.

Kiedy którego dnia jego przyprowadzą jak najuniżenie supplikuję mnie dać wiadomość, bym i ja do tych czas o tem zbiegu nie wiedział, a teraz mnie zmowiono o nim.”

IP НБУВ, ф. 160, № 930, арк. 56 зв. Тогочасна копія. Адреса: “Wielmożnemu j. mści panu de Milba, komendantowi fortecy Słuckiej j. o. ksdzia j. mści Hieronima Radziwiłła W. kstwa Litt. chorążego, kawalerowi, memu najosobliwszemu d(obrod)z(iejo)wi w łaskawy adresz.”).

№ 2

1755, лютого 22 (11). – Грозов, монастир св. Іоанна. – Лист ігу-

мена Свято-Іоаннового монастиря о. Антонія (Дзіортки) до Київського митрополита Тимофія (Щербацького).

Копія од слова до слова.

Wielmożny w złoce w Bogu najprzewielebniejszy, mnie najosobliwszy i najłaskawszy mści dobrodzieju. Lubo przez zdawno okaza w Bogu przewielebnego ojca Innocentego Bołdyszewskiego, namiestnika archymandryi, winszowałem na Narodzenie Pańskiego poważną osobę w. m., mego dobrodzieja, tykoż wątpię w tym, aby te listy prezentowane byli, lecz dopiero mnie porządane i szczęśliwego przybycia z drogi j. mści dobrodzieja, tak też i przeszłego festu od uprzejmego mego affektu życzę, aby przy wszelkich pomiślnościach dni, godziny i momenta wyliczywszy, setno lata niezwiędniej korony uczestnikiem został. Donaszam wielmożności w. m., dob(rodzieju) memu, zem posyłał przez wyrażonego ksdza Bołdyszewskiego copyą listu, pisanego od w. j. mści ks. archymandryty słuckiego do w. j. mści pana komendanta fortecy ks(ię)stwo Słuckiego, aby człowieka na imie Bazylego Szapkowała, mieszczanina słuckiego, który się zasługiwał przez lat pięć na ś. habit, był odebrany pod garnizon słucki; którego wzięto żołnierzami z klasztoru naszego pod areoszt, penując jego robotą taczkową w kajdanach, potym uznano jego żołnierzem, ale za stawaniem moim został eliberowany; tykoż wracać się do klasztoru areosztowaną. Lecz ja, nie mając na ten list żadnego responsu, powtornie w. m., memu dobr(odziejowi), oznajmuje, i kopią samegoż tegoż listu ordynuje, aby to było wiadomo wiel. waszej, bym ja nie miał żadnego narzekania od w. m., m. p(ana) d(obrodzieja), bo jeżeli taka wiolencya będzie, nie odważy się nikt do klasztoru naszego przychodzić dla przyjęcia habitu ś(wię)tego i z tego może mieć uszczerbek Cerkwi Bożej błahoczysty ś., co donosząc, i sam siebie łaskawemu respectowi jego polecając z najpokorniejszą submissją moj pragnę być, pisać się wiel. w złoce w Bogu przewielebniejszego mnie najłaskawszego ojca i najosobliwszego dobrodzieja codziennym bohomodlcą i najniższym sługą

ks. Antoni Dziortka, ihumen klasz(tora) ś(wię)to Jańs(kiego) hrozow(skiego) k(się)stw(a))W(ielkiego) L(itewskiego).

Z klasztoru d.11 februarii 1755 roku.”

IP НБУВ, ф. 160, № 930, арк. 56 зв. Тогочасна копія.

№ 3

1755, до квітня 14 (3). – Вільно. – Лист ігумена монастиря Зшестя

Святого Духа у Вільні Сильвестра (Добрини) до Київського митрополита Тимофія (Щербацького).

”Великому г(о)с(по)дину ясне в Б(о)гу преос(вя)щеннійшому кир Тимофію Щербацкому, Божиєю милостию православному архиеп(и)ск(о)пу митрополиту Киевскому, Галицкому и Маляя России Всепокорнійшее доношение.

Яково мні, нижайшему, от приписнаго к благочестивому старожитной греческой религии Сошествия С(вя)таго Д(у)ха старшенству и вічиа (?) ко оному по силі привилеиов и фундушов принадлежащаго С(вя)то-Янского грозовского м(о)н(а)ст(ы)ра игумен, пр(е)ч(е)стний иеромонах Антоний Дзиортка, учиненый оному монастыру от преподобнійшаго отца архимандрита слуцкого Михаїла Козачинского насилствии прислал писание с приобщением писанного от его преподобия к замку слуцкого коменданту писма копии; таковых пречестнаго игумена грозовского точную, а преподобнійшаго г(о)с(по)д(и)на отца архимандрита слуцкого копию с копии писем при сем в архипастырское Вашего ясне в Б(о)гу высокопреосвященства рассмотрение представляя, высокоархипастырского о чинимых к старшинству виленскому от преподобнійшаго г(о)с(по)д(и)на отца архимандрита слуцкого насилствия и озлоблении высокомилоствого защичения и архипастырской обороны всенижайше прошу Вашего ясне в Б(о)гу высокопреосвященства, всенижайший послушник и богомалец игумен Силвестр Добрыня, старший виленский из братиею.”

ІР НБУВ, ф. 160, № 930, арк. 55. – Оригінал. Тексту документа передує запис митрополичого канцеляриста: “1755 года априля 3 велено отписать, что обиды нікакой не учинил от(е)ц архимандрит”.

№ 4

1755, лютого 3 (січня 23). – Київ. – Клопотання священника-студента Києво-Могилянської академії Симеона Случинського про призначення його до Китайгородського храму Зшестя Святого Духа.

“Великому господину ясне в Б(о)гу преосвященнійшему кир Тимофію Щербацкому, архиепископу митрополиту Киевскому, Галицкому и Маляя России.

Всенижайшее доношение.

Находюсь я, низжайший в Академіи Вашего ясне в Б(о)гу преосвященства из 1774 года по настоящий 1755 год от школы аналогії по богословию мною, низжайшим, другой год уже трактуемою, обучался с надеждою, дабы місто возимівши, священником быть и в таком чині плод учения своего протчиім показать. Извѣстился ж я, низжайший, что в епархії Вашего ясне в Б(о)гу преосвященства протопопії Полтавской в містечку Китайгороді церкви вновь построенной Сошестия Святаго Духа половинная парохії часть в вакансі находится. Того ради Вашего ясне в Б(о)гу преосвященства, милостівійшаго отца и архипастира, всемирно прошу явив и на мене, недостойнїйшаго раба, отеческую Вашего ясне в Б(о)гу преосвященства обычно всім учащимся являемую милость, к вышеозначенной церкви на вакансовую част определить и в силу определения концес видать.

О сем просит Вашего ясне в Б(о)гу преосвященства всенижайший слуга ученик б(о)гословиї Симеон Случинский. // (арк. 1 зв.)

“Ясне в Б(о)гу преосвященнїйшый архипастыр! Проситель сей, Симеон Случинский, второй год б(о)гословиї обучающийся, есть человек честный и благоднравный и ученик смыслен и прилїжен. По должности свидѣтельствую 1755 года генваря 20. Архимандрит Георгий.”

ІР НБУВ, ф. 160, № 930, арк. 1. Оригінал. Тексту документа передуде резолюція митрополита, внесена канцеляристом: “1755 года генваря 23 записав, велено по сему учинит”.

№ 5

1755, квітня 8 (березня 28). – Лист ігумена Берестейського монастиря еромонаха Спиридона (Гриневича) до Київського митрополита Тимофія (Щербацького).

“Jaśnie wielmożny panie dobrodzieju mój i archipasterzu najmiłościwszy. Książ cerkiewnych skrzyń dwie wielkich, z świętszego Synodu wydanych na manastyr Brzeski, item rzeczy drugi różnego rodzaju i gatunku, które owo wykwestowałem u miłościwych chrześcian, owo kupiłem za wykwestowane pieniądze na różne necessaria monasterskie i pożytek, a przy tym i rzeszty piędźnej kwotkę małą w złotej i srebrnej monecie, abym mógł bez żadnej lustracyi, ewikcyi i extorsyi tarifowej za granice

wywieść tudzież o wydanie paszportu z gubernskiej kancellaryi najpokorniej upraszam waszą jaśnie wielmożną archipasterską mść ażebyś raczył panie miłościwy, tak do j. w. j. mści pana gubernatora, jako i do ich mściow panów nad taryfą mających superintendancyą literaliter instare za mną o to prosi.

Jaśnie wielmożnej waszej archipasterskiej mści pana dobrodzieja archipasterza swego najmiłościwszego najuniższy sługa hier(omonach) Spiridon Hryniewicz, ihumen monasteru Brzeskiego.”

IP НБУВ, ф. 160, № 930, арк. 51. Оригінал. Тексту документа передусе запис канцеляриста: ”1755 года априля 8 [...] * г(о)с(по)дину (?) написати писмо.”

№ 6

1755, серпня 2 (липня 22). – Марков. – Витяг з листа ігумена Марковського монастиря Йоакимта (Пелкинського) до еромонаха Філарета в братську церкву в Ризі.

“Za powrotem moim z Wilna odebrałem list twój do mnie, d. 30 juni pisany, na który obligowałem odpisać o. Wiktora, nie mając sam wolnego czasu, to tylko piszę, oraz też obligują, abyś był życzliwy, a nie wątpliwy, to Pan Bóg dopomoże i da swoją benedykcyą i sposób в пользу обители, bez wątpienia przy Boskiej benedykcyi możesz wszystko sprawić, kiedy jednej nierozzerwanej my(?) będziesz, a rozerwany będąc, wątpię, żebyś komu dogodził. Tym czasem na woli twej masz sumienie, te cie niech informuję. Ja upewniam, że wyciągać tego, czego nie możesz wyprokurować, nie mam racyi, ani też manaster, szczególnie tylko referuję się do summienia twego, możesz to sprawić barzo dobrze, nie możesz – i to dobrze, bez profitu też nie godzi się dni i czasu tracić tam. A Piotra Kiaszewicza, niepodściwey gęby, nie słuchaj, pies szeroko ku słońcu jasnemu; pies psem, a słońce – słońcem po staremu. Póki on psią gębą wymowione słowa do skutku przyprowadzi, tym czasem może zdać kalkulacyą za cerkiewne pieniądze, które pod praetextem swego starania na swój profit obrócił. Oraz też pozna swego pana, upomni się o śledzie, bo szabke jego zostawić, jeżeli mu odda, co u mnie pożyczał, a że mnie żydem nazywał, to wziął raz ode mnie trziną, będę się starał dać nagrodę postrąkami jeszcze, bo u mnie dowad pewny, kiedy nie oberęwienty (?); więcej nie piszę, tylko oblicuję, kiedy nie masz profitu, nie masz zkąd pokupky tej expedywować, to zaniechaj, a do

monasteru uprosiwszy się z traktu z rzeczoma manastyrskiemі przyjeżdżaj. Przy tym zostaje nazawsze życzliwym Bogomodlcą Joakint Pełkiński. Z Markowa d. 22 jula 1755 roku.”

IP НБУВ, ф. 160, № 930, арк. 16. Копія. Тексту документа передує запис копіюста наступного змісту: “Ехсепт з listu j. мс., о. Јакінста Pełkińskiego до о. јеромонаха Filareta, до Rygi pisanego, przy cerkwi bratskiej kupieckiej tego 1755 roku na kapelaniу będącego”. Приписка: “Ten list suplikuję przynajmniej nie кождemu dla mojej komunikować konfuzyej”.

№ 7

1755, серпня 12 (липня 31). – Свято-Онуфрїївський монастир в Яблочині. – Лист ігумена Свято-Онуфрїївського монастиря Касіяна до Київського митрополита Тимофія (Щербацького).

“Великий г(о)с(по)д(и)н ясне в Б(о)гу преос(вя)щеннійший кир Тимофей, митрополит киевский, высокомилоствИй о(те)ц и архипастыр мой.

В прошедшем 1751 году в октябрі м(і)с(я)ці, когда я, нижайший, по указу Вашего ясне в Б(о)гу преосвященства первый раз приехал в Дорогичин для осмотра благочестивых м(о)н(а)стырей тамошних, тогда пані Оксентовичова, мати сего питомца Вашего ясне в Б(о)гу преосвященства, извѣстившаяся о приезде моем в Дорогичин, несколько разов приходя ко мні з слезным прошением, чтоб с(ы)на еи, сего питомца Вашего ясне в Б(о)гу преосвященства, взять з собою в яблочинский м(о)н(а)ст(ы)рь до времени, пока приготовятся отсылать его в Киев, а паче для охранения от рук злодѣйственных папистов тамошних, котории неусыпно старались о поимании его и двократное нападение ночью порою на дом их чинили без бытности самого о(т)ца его, пана Оксентовича; и обещалася в скором времени приехать в яблочинский м(о)н(а)ст(ы)рь и снабдить его нужным всѣм. По которому еи прошению взял я его з собою и хотя чрез толь долгое время ожидали их приезда в яблочинский м(о)н(а)ст(ы)р и писали многократно о том, точию они всегда таковій приезд отлагали, предоставляя нѣкоторые домашные нужды и также многократно описывали, призывая его обратно в Дорогичин, якобы для лучшаго снабдѣния из дому на путь и мене, нижайшаго, писаниями своими неединократно просили, чтоб отпустить его на малое время в дом; по которому их прошению совѣтовал я ему, и

не хотящему, поехат в Дорогичин, не відая о их согласии и намірени, что уже они от папистов твердо перекабаченни на их сторону. И когда он, повинувшись, приехал тайно в дом родительские, то помянутая пані чего не употребляла и слезами, и грозою, и молением, страшными клятвами обовязуя, чтоб восприял папиское исповідание, а при том пребезчисленными устрашая баснями, о которых одну Вашему ясне в Б(о)гу преосвященству за успіху с покорностию моею доношу: между прочими бреднями сказывала и сию, что якобы виділа из чистца к ней пришедшую д(у)шу, котрой спрашивала, на яком пути с(ы)н еи обрїтается, на спасенном ли или на погибелном. И якобы та д(у)ша отвіщала, что на погибелном, понеже в сизматицкой вірі пребївает; и ежели де ты не потщишия в католицкую віру обратити его, то навїки погибнет. Такожде и вси значные города Дорогичин сродники различных способов употребляли и дарами и прещением, и безчисленными обїщаниями, толко бы соединався римскому костелови, а наипаче угрожали тцетою вічного спасения и ежели бы он отгуду не убїжал, Б(о)г вість, чтоб с ним зділалоя. Послі чего спустя нісколько времени паки услыно старался, чтоб каким ни есть образом достать его в руки. Точию бл(а)гочестивая д(у)ша пан Ліниевич з Білска, кой в ближнем сродствї с ними находится, извістившись о их намірени, предостерег писанием своим, чтоб ни под каким видом не отпущать его в Дорогичин. И хотя я, нижайший, пред выездом его в Киев нарочно с писанием к ним в Дорогичин иеромонаха посылал, обявляя, что уже непременно в скором времени одетет в Киев, точию они во вся отrekliя его, да еще и проклинали, что непослушен родителем своим явился и так принужден с плачем и жалїнием сердечным и Вашему ясне в Б(о)гу преос(вя)щенству о(т)цу и архипастиреви своему обратно ехал в Киев без всякого и малїйшаго снабдения. Сие в глубочайшей моей покорности Вашему ясне в Б(о)гу преосвященству обявив и притом многомоцному архипастирскому бл(а)гословению навсегда мене вручив с достодолжнїйшими раболїтными почтением пребуду, яко и есм Вашего ясне в Б(о)гу преосвященства всенижайший послушнїй С(вя)то-Онуфриев(ского) яблоченского м(о)н(а)ст(ы)ря игумен Кассиан.

1755 год июля 31.

Яблоч(инский) м(о)н(а)стыр.

В гостинец иноземческий Вашему ясне в Б(о)гу прео(вя)щенству венгоров пар 8 посилаю, которые прошу Вас вісо(ко)мостиво принять.

P. S. Za praesentiam labore p. Sebastyanem Oxiętowiczem (...)*
alumnem j. w. w. archipasterskiej mći litorena zradliwą ojcowską namową
od kijowskiej Akademii odstrychnowszy się i do domu rodzicielskiego
przyjachawszy, od tychże [...]nych rodziców swoich niewypowiedziw[...]
perzekucya za wiarę ś. prawosławnę ucierpił, najpokorniej j. m. [...] mi-
łościwej pańskiej i archipasterzu pod zap[...] nieodmiennej przeszłego respectu
i kłemencye raczył go przyjąć, a sposób tak pożycia, jako i kontynuować (?)
dalszej jego nauki darować, jako temu, którem od niemiłosiernych rodziców
nie za zbrodnie jakie, lecz za sprawiedliwą wiarę Chrystusową uciepił
dziedzictwa i wszelkiej sobie przynależności postradał, z jednym tylko
adamantowym sercem znowu do waszej archipasterskiej mći powrócił [...])*
nigdy więcej namowom ob[...] rodzicielki nie zro[...]zac się mu ich nie
wracać się z naszym(?)”.

IP НБУВ, ф. 160, № 930, арк. 95, 97. Оригінал. – Текст документа
передує запис канцеляриста: “Писанная читана також, что вручитель писма
в особенном респекте содержан быть иміет”, а також: “Принято 1755 года
августа 28 записав, писат за извѣстие, что принято из великим удивлением
глупоизмышленная фабула в нем приписанная”.

№ 8

1755, листопада 8 (жовтня 28). – Київ – Лист київського митропо-
лита Тимофія (Щербацького) до ігумена Яблочинського монастиря
Касіяна.

“Всечестний заграничного благочестивого яблочинского м(о)-
н(а)ст(и)ра игумен, в Д(у)ху С(вя)том благопослушный от(е)ц (?).
Сие писание к нам, пастиреві, от всечестности вашей, сего года
июля от 13 числа пущенное, с объявлением между прочіим о при-
нужденіи питомця нашего, Севастьяна Оксентовича, материею его,
Оксентовича, и друг[их роз]ними способами оставити православную
исповідания віру и принять папѣзкое испо[відание] ис прописанием
из безчисленных, которыи оная (?) Оксентовича, сина своего Се-
вастьяна, устраивала одной басни, також с прошением о неостав-
лении помянутого Севастьяна Оксентовича нашим призрѣнием, от
означенного Севастьяна Оксентовича нами принято и прописа-
нния в оном глупоизмышленная фабула с великим удивлением, как
то враг ненавидяй добра, к единому уловлению душ простих ин-
струментов употребляет, и сие у десятим (?) сту(?) читана; вру-

читель же оного всечестности вашей и дійствително уже в учениї и респективном опредїленни содержится.

Писаний Севастиян Оксентович в особенном нашем респекте содержан быть имїет, обявляем. При том Б(о)жия благословения при нашем архиерейском все(чест)ности вашей желаю. Пребиваем всечестности вашей всего добра приспожелающий пастир и усерднїй б(о)гомалец митрополит киевский смиренный Тимофїй.
1755 года, октября 28.”

ІР НБУВ, ф. 160, № 930, арк. 99. Ориґінал. – Текст документа передує запис канцеляриста: ”Переписано, [...]” октября 8.” Наприкінці документа стоїть позначка, зроблена ним же: ” № 1444.”

№ 9

1755, вересня 11 (серпня 31). – Кутеїн. – Лист ченців Кутеїнського монастиря до Київського митрополита Тимофія (Щербацького).

“Ясне в Б(о)гу преосвященнїйший архиерею Б(о)жий, пастирю н(а)ш, и бл(а)годїтелю м(и)л(о)стивїйший!

Сего ноучати (?) 1755 года м(і)с(я)ца августа 13 дня обители н(а)шея заграничнїя бл(а)гочестивыя кутеїнския игумен Михаил Кобринец преставися и 13 числа того ж августа отцем м(о)н(а)стиря тупичевскаго мстиславскаго бл(а)гочестиваго игуменом Иннокентием Людогоским соборно погребен. Поутру же 20 числа мы, нижайшие братия предреченнаго кутеїнскаго м(о)н(а)ст(ы)ря, по силі фундушов н(а)ших собравшия в трапезу с присутствием многих бл(а)гочестивих обоего чину д(у)ховных и свїцких околичних честних людей, избрали себї волными голосами до м(о)н(а)стиря н(а)шего кутеїнскаго сего ж м(о)н(а)стиря пострижен(ца) прежде бывшаго покойным Викентием Барановским ца[...] игуменом поставленнаго и покойным Михаилом Кобринцем поставленнаго намістника ч(е)стнаго иеромонаха Геннадия Дерешкевича за начальника и игумена; и такое де избрание добровольное наше мы, нижайшии, своими руками подписали в присутствии бывшия знатнїя особы для свидителства віроятїя подписалися. Что все В(а)шему преосвященству яко своему истому пастирю сим доношением н(а)шим

* Одне слово написане нерозбірливо.

представляем и милостиваго возрѣнія на нищету обители н(а)шея бл(а)гословить и своею пастырскою властью подтвердить, понеже обители нашей безначалника и игумена быт неприлично, а мы, нижайшие, к таковому званию и наги не обрѣтаем, милости отческой и власти пастырской всим подвергаемся, далшаго же взыскания и избирания не желаем, из иных монастырей просить для убожества обители и для невідомства нрава и обхождения опасуемся и зычливости ко обители от чуждаго не тако, яко ос[...] надеемся и что обитель наша во всем строении ц[ерков]ном монастырском и экономичном опала и к про[жи]тию самопотребных вещей оскудила и скарбец егда (?) и долгов за непорядочным прежде бывшим управлением знатную сумму занято и потому м(о)н(а)стирей на такая клопоты и попечений запра[...] возбраняемся и сим от нас избранным иеромон[ахом] Геннадием можем во обители нашей доволствоваться, аще по избранию нашему ваше архипас[тирское] бл(а)гословение и подтверждение будет, о что мы вс[е], всепокорнѣе просим, бл(а)гословению же с(вя)тителск(ому) м(и)л(о)сти отческой себе поручаючи навсегда преб[ываем] Вашего преос(вя)щенства н[...]вшаго архипастира и всенижайшие слуги и повседн[евные бого]молци братия обители [общежи]телные кутеинския.

З Кутеини, 1755 года	иеромонах Иосиф Григорович
м(і)с(я)ца август(а)	до[..]
31 дня.	уставник иеромонах Онуфрій Шуп[...]
	иеромонах Симеон Тамилович
	иеромонах Самуил
	еромонах Ливерый
	иеродиякон Мартырий
	иеродиякон Самуил
	иеродиякон Дорофий
	монах Савватий Кучковскій
	Лазар Пятницкий, оконом
	еклисиарх Мартян Берсяга
	монах Афанасий Гербачевич
	монах Иоаникий Соболевскій
	монах Леонид Околович.”

ІР НБУВ, ф. 160, № 930, арк. 83. Оригінал. Текст документа передусе запис канцеляриста: "1755 года септявря 24 подано."

№ 10

1755, після грудня 29 ст. ст. – Тупичів на Мстиславщині(?). – Лист ігумена Тупичівського монастиря до Київського митрополита Тимофія (Щербацького).

“Великому г(о)с(по)дину ясне в Б(о)гу преосвященнійшему кир Тимофею Щербацькому, архиепископу митрополиту Киевскому, Галицкому и Малыя России, м(и)л(о)стивійшему о(т)цу и архипастырю нашему.

Прошлого 1753 года м(і)с(я)ца декабря 20 дня в нашем заграничном бл(а)гочестивом Тупичевском Мстиславском м(о)н(а)ст(ы)ри, из с(вя)тійшаго правительствующаго Синода на прошение Вашего прос(вя)щенства данныя до круга ц(е)рковного принадлежащая книги, а именно: Минеи – 12, прологов – 4, октоихов – 2, триодъ постная – 1, цвітная – 1, устав ц(е)рковный – 1, евангелии – 3, апостол – 1, служебник – 1, требник великий – 1, ирмолой – 1, молебное піние – 1, да три тетради: дві молебные, а третья паннихидная, псалтырь слідованная – 1, минея праздничная – 1, каноник – 1 со указом от Вашего преос(вя)щенства являющым о сих же книгах чрез иеромонаха Лаврентия щас[ли]во получены, и в книгу м(о)н(а)ст(ы)рскую есть вписаны.

Другий указ Вашего преос(вя)щенства того же числа дошед мене о [ски]тку Успенском Борейковском д(і)вичом, о котором скитку аз к Ва[ше]му преос(вя)щенству нікоторых ради вин не могу репортовать, но сам г(о)с(по)дин преос(вя)щенный могилевский писанием своим намірен изві[стит] и иеромонах Лаврентий устне донесет.

Третий указ Вашего преос(вя)щенства, бывший в копerti (пре)освященнаго могилевского, повелівающий всей нашей обители [...] смотрению преос(вя)щеннаго могилевскаго Иеронима Волчанского повиноватися, сего ж декабря 29 получыхом, его же и слуша[...] одолжаемся.

За таковое Вашего преос(вя)щенства о нашей обители [па]стирское попечение, сего же и впредь не оставляти, смирен(но) просим[...]

Додаток

1736/1737. Початок списку студентів Києво-Могилянської академії (клас риторики)

Павел Поддирский	20	з града Києва, син міщанский	учення доброго
Кондратий Григорович	22	полку малоросійського Прилуцького з села Кропивной, син козачий	учення доброго
Василий Зелененский	22	полку малоросс. Гадяцького з міста Зінкова, син значкового	учення доброго
Гавриїл	20	з града Києва	учення доброго
Вершніцький Василий	18	з Прилук, з містечка син посполитого	учення належного
Думніцький Николай	19	з Полци, з міста Любачева, син міщанский	учення мірного
Иван Салванский	17	полку малоросс. Гадяцького з міста Зінкова, син міщанский	учення надежного
Феодор Леонтович	16	полку малоросс. Переяславського, з містечка Золотоноші, син посполитого козака	учення доброго
Иоанн Зорковский	24	з заграниці, з містечка Шепетовки, син посполитих	учення мірного
Иоанн Городовский	19	полку малорос. Миргородського, з містечка Городища, син козацкий	учення мірного
Иоаким Павловский	22	з міста Изюма, син посполитих з Задніпра	учення мірного
Феодор Барвінський	20	з Полци, з міста Дрогобича, син міщанский	учення мі(рного)

Евфимий Иваницкий	23	полку малорос. Переяславского, з містечка Чеховки, син священнический	учения слабо(го)
Андрей Серединский	24	з заграниці, з містечка Сидорова, син боярский	учения мірного
Григорий Красовский	19	з града Києва син міщанский	учения слабого
Василий Дунаевский	23	з града Глухова син посполитих	учения слабого
Даниил Грабина	20	полку слободского Ахтирского з містечка Рублиовки, син посполитих	учения мірного
Иван Кохановский	19	з града Києва, син посполитих	учения слабого
Андрей Кабановский	23	полку малорос. Прилуцкого, з містечка Ичні, син козачий	учения мірного
Павел Лисенко	15	полку малорос. Черніговского, з містечка Александровки, син сотничий	учения мірного
Василий Лисенко	16	полку того ж де и містечка, отца единого сотника ж	учения слабого